**CZU: 343.614(478:1-67)EU:340.5** **http://doi.org/10.59295/sum3(163)2023_15**

# DETERMINAREA SAU ÎNLESNIREA SINUCIDERII ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI ÎN CEA A STATELOR MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE: ANALIZĂ DE DREPT COMPARAT

***Vitalie STATI, Anatolie COLȚENIUC***
*Universitatea de Stat din Moldova*

În contextul perfecționării continue a art. 150 din Codul penal al Republicii Moldova, crește semnificația recepționării experienței legislative pozitive a statelor membre ale Uniunii Europene în materie de reglementare a răspunderii penale pentru determinarea sau înlesnirea sinuciderii. Scopul studiului de față este de a analiza art. 150 din Codul penal al Republicii Moldova și normele corespondente din legile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, pentru a stabili asemănările și deosebirile dintre aceste norme și pentru a formula recomandările de perfecționare a art. 150 din Codul penal al Republicii Moldova. Baza metodologică a prezentului studiu îl constituie metoda de drept comparat și metoda de analiză sistemică. În rezultatul studiului efectuat, au fost conturate reperele de armonizare în perspectivă a prevederilor Capitolului II din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova cu prevederile corespondente din legile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene.

***Cuvinte-cheie:*** *sinucidere, încercarea de sinucidere, determinarea la sinucidere, înlesnirea sinuciderii, omor, omucidere, viața persoanei.*

## DETERMINING OR FACILITATING SUICIDE IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND IN THAT OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION: COMPARATIVE LAW ANALYSIS

In the context of the continuous improvement of art. 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the significance of receiving the positive legislative experience of the member states of the European Union in the matter of regulating criminal liability for determining or facilitating suicide increases. The purpose of the present study is to analyze art. 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova and the corresponding norms from the criminal laws of the member states of the European Union, in order to establish the similarities and differences between these norms and to formulate recommendations for the improvement of art. 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The methodological basis of this study is the method of comparative law and the method of systemic analysis. As a result of the conducted study, the benchmarks for the prospective harmonization of the provisions of Chapter II of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova with the corresponding provisions of the criminal laws of the member states of the European Union were outlined.

***Keywords:*** *suicide, suicide attempt, determining suicide, facilitating suicide, murder, homicide, the person's life.*

### Introducere

Pe măsură ce globalizarea avansează, iar eforturile concertate de prevenire și combatere a criminalității devin tot mai pronunțate pe plan internațional, studierea experienței altor state devine din ce în ce mai importantă. Evaluarea stării actuale a dreptului penal al Republicii Moldova și alegerea căilor optime de dezvoltare a acestuia nu ar fi posibilă fără luarea în seamă a experienței anumitor țări străine. În lumina proceselor de integrare europeană care influențează inevitabil întregul sistem legislativ al Republicii Moldova, analiza experienței statelor membre ale Uniunii Europene ar permite adaptarea politicii penale naționale la amenințările prezentului și la provocările viitorului. Problema prevenirii și combaterii infracțiunilor contra vieții persoanei, în general, și a determinării sau înlesnirii sinuciderii, în particular, continuă să fie una dintre cele mai presante în Republica Moldova. Cu toate acestea, dispozițiile de incriminare a acestor manifestări de ilicit penal sunt departe de perfecțiune. Fără îndoială, diferențele de ordin mentalitar, cultural, politic etc. nu permit elaborarea unei norme

universale potrivite oricărui stat, care ar reglementa răspunderea pentru determinarea sau înlesnirea sinuciderii. Totuși, studierea experienței statelor membre ale Uniunii Europene cu privire la reglementarea răspunderii pentru determinarea sau înlesnirea sinuciderii are o inestimabilă valoare metodologică. Astfel, în primul rând, luarea în considerare a experienței acestor state ar permite evitarea anumitor disfuncționalități și carențe de reglementare a răspunderii pentru determinarea sau înlesnirea sinuciderii. În al doilea rând, aceasta ar contribui la apropierea pozițiilor Republicii Moldova și ale statelor membre ale Uniunii Europene în prevenirea și combaterea în condiții eficiente a determinării sau înlesnirii sinuciderii. În al treilea rând, studierea experienței statelor membre ale Uniunii Europene ar face posibilă perceperea mai flexibilă a realităților lor sociale și juridice, precum și consolidarea prin eforturi comune a conștiinței și culturii juridice europene.

**Rezultate obținute și discuții**

Articolul 150 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) prevede răspunderea pentru infracțiunea de determinare sau înlesnire a sinuciderii.

Varianta-tip a acestei infracțiuni, prevăzută la alin. (1) art. 150 CP RM, constă în determinarea sau înlesnirea intenţionată a sinuciderii, inclusiv prin intermediul reţelelor de comunicaţii electronice, soldată cu sinuciderea.

În conformitate cu alin. (2) art. 150 CP RM, prima variantă agravată a infracțiunii se exprimă în determinarea sau înlesnirea sinuciderii săvârşită, după caz: a) cu bună ştiinţă asupra unui minor; b) asupra unei persoane care se află într-o dependenţă materială sau altă dependenţă faţă de făptuitor; c) din motive de prejudecată.

În acord cu alin. (3) art. 150 CP RM, cea de-a doua variantă agravată a infracțiunii constă în determinarea sau înlesnirea sinuciderii săvârşită, după caz, asupra: a) unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani; b) a două sau mai multor persoane.

În fine, alin. (4) art. 150 CP RM îndeplinește rolul de normă accesorie față de alin. (1)-(3) din același articol, stabilind regula de proporționalizare a pedepsei atunci când urmarea prejudiciabil**ă** se exprimă în încercarea de sinucidere: „Dacă acţiunile prevăzute la alin. (1)-(3) s-au soldat cu încercarea de sinucidere, limita minimă a pedepsei se reduce p**â**nă la jumătate”.

Pornind de la aceste premise, este de menționat că norme de genul art. 150 CP RM există nu în toate statele membre ale Uniunii Europene. De exemplu, o astfel de normă lipsește în genere în: Codul penal al Regatului Belgiei [1]; Codul penal al Republicii Finlanda [2]; Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg [3]; Codul penal al Regatului Suediei [4]. În legile penale ale altor state membre ale Uniunii Europene, lipsește o normă în care sintagma „determinarea sau înlesnirea sinuciderii” s-ar folosi cu titlu de *nomen juris*.[1] În astfel de legi penale, sintagma în cauză este menționată doar în anumite cazuri particulare, circumstanțiale.

De exemplu, în Codul penal al Republicii Estonia [5], determinarea victimei să se sinucidă sau să încerce să se sinucidă este specificată în: pct. 2) alin. (2) § 97 „Atacurile îndreptate împotriva civililor”; pct. 2) alin. (2) § 99 „Atacurile îndreptate împotriva prizonierilor”; pct. 2) alin. (2) § 101 „Atacurile îndreptate împotriva combatanţilor scoşi din luptă”; pct.2) alin.(2) § 102 „Atacurile îndreptate împotriva persoanelor protejate”; pct. 2) alin.(2) § 102[2] „Utilizarea scuturilor umane”; pct. 5) alin. (2) § 141 „Violul”. De asemenea, în Codul penal al Republicii Polone [6], tentativa de suicid a victimei, privită ca urmare prejudiciabilă, este menționată în: § 3 art. 190a[2]; § 3 art. 207[3]; § 3 art. 352[4].

[1] Nu excludem că, în statele respective, determinarea sau înlesnirea sinuciderii este privită ca manifestare a infracțiunii de omor.

[2] În acest articol se stabilește răspunderea persoanei: „care prin persecutarea continuă a unei alte persoane îi cauzează acesteia teamă sau îi încalcă intimitatea”* (§ 1); „care, pretinzând că este o altă persoană, foloseşte imaginea sau alte date cu caracter personal ale acesteia pentru a provoca daune materiale sau personale”* (§ 2).

* Codul penal al Republicii Polone. https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html

[3] Acest articol prevede răspunderea pentru: fapta persoanei „care abuzează fizic sau psihic o persoană apropiată sau o altă persoană care se află într-o relaţie permanentă sau tranzitorie cu făptuitorul sau un minor ori o persoană cu handicap mintal sau fizic”* (§ 1); „fapta prevăzută în § 1 [...] comisă cu o cruzime deosebită”* (§ 2).

* Codul penal al Republicii Polone. https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html

[4] Acest articol prevede răspunderea pentru: fapta militarului „care hărţuieşte fizic sau psihic un subordonat” (§ 1); „fapta prevăzută la § 1 [...] comisă cu o cruzime deosebită”*.

* Codul penal al Republicii Polone. https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html

Aceste ipoteze sunt similare în anumite privințe cu următoarele ipoteze prevăzute în Codul penal al Republicii Moldova: lit.b) alin.(4) art. 158 „Traficul de organe, țesuturi și celule umane"; lit. b) alin. (3) art. 165 „Traficul de ființe umane"; lit. g) alin. (2) și lit. g) alin. (4) art. 166[1] „Tortura, tratamentul inuman sau degradant"; alin. (3) art. 176 „Încălcarea egalităţii în drepturi a cetăţenilor"; lit. b) alin. (3) art. 201[1] „Violența în familie"; lit. e) alin. (3) art. 206 „Traficul de copii".

Totuși, în cele mai multe dintre statele membre ale Uniunii Europene, există o normă distinctă în care este incriminată determinarea sau înlesnirea sinuciderii.

În legile penale ale unora dintre aceste state, norma cu privire la determinarea sau înlesnirea sinuciderii este inclusă în compartimentul dedicat omorului/omuciderii.[5] Această concepție diferă de cea implementată în Codul penal al Republicii Moldova. Or, în Republica Moldova este promovată ideea conform căreia „legea penală incriminează nu doar fapta directă de lipsire de viaţă a unei alte persoane (adică omorul – *n.a.*), dar şi fapta oblică ce doar ar contribui la lipsirea de viaţă a altuia (adică determinarea sau înlesnirea sinuciderii – *n.a.*)" [7, p. 343].

Pentru comparație, în Codul penal al Regatului Spaniei [8], art.143 (în care este incriminată determinarea sau înlesnirea sinuciderii) face parte din Titlul I „Omuciderea şi formele acesteia". În Codul penal al Republicii Cipriote [9], art. 218 „Complicitate la sinuciderea altei persoane" este inclus în Secțiunea „Fapte penale asociate cu omorul premeditat şi sinuciderea" din Capitolul „Omorul cu premeditare și omuciderea" al Titlului V „Infracțiuni împotriva persoanei". În Codul penal al Republicii Letonia [10], secţiunea 124 „Înlesnirea sinuciderii" este integrată în Capitolul XII „Omuciderea". În Codul penal al Republicii Malta [11], art. 213 „Determinarea sau asistarea unei alte persoane să comită suicid" face parte din Subtitlul I „Despre omor" al Titlului VIII „Despre crime contra persoanei". În fine, în Codul penal al Republicii Bulgaria [12], art. 127 (în care este incriminată determinarea sau înlesnirea sinuciderii) este inclusă în Secțiunea I „Omuciderea" din Capitolul II „Infracţiuni împotriva persoanei".

În contrast, în legile penale ale altor state membre ale Uniunii Europene, norma cu privire la determinarea sau înlesnirea sinuciderii este încorporată în compartimentul consacrat infracțiunilor contra vieții persoanei. Așadar, în astfel de cazuri, viața persoanei este considerată valoare socială fundamentală apărată, printre altele, împotriva determinării sau înlesnirii sinuciderii.

Astfel, de exemplu, în Codul penal al României [13], art. 191 „Determinarea sau înlesnirea sinuciderii" face parte din Capitolul I „Infracţiuni contra vieţii" al Titlului I „Infracţiuni contra persoanei". În Codul penal al Republicii Federale Germania [14], § 217 „Determinarea sau înlesnirea sinuciderii" este amplasat în Secțiunea XVI „Infracţiuni contra vieţii". În Codul penal al Greciei [15], art. 301 „Participaţia la sinucidere" face parte din Capitolul XV „Infracţiuni împotriva vieţii". În Codul penal al Regatului Ţărilor de Jos (Olanda) [16], secţiunea 294 (în care este incriminată determinarea sau înlesnirea sinuciderii) este inclusă în Partea a XIX-a „Infracţiuni grave împotriva vieţii". În Codul penal al Republicii Slovace [17], § 154 „Participarea la sinucidere" este încorporat în Titlul unu „Infracţiuni contra vieţii" din Capitolul unu „Infracţiuni contra vieţii sau a integrităţii corporale". În sfârșit, în Codul penal al Republicii Lituania [18], art. 133 „Instigarea la sinucidere sau provocarea unei sinucideri" face parte din Capitolul XVII „Infracţiuni împotriva vieţii umane".

În legile penale ale altor state membre ale Uniunii Europene este promovată fie concepția conform căreia obiectul juridic generic al infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii îl reprezintă relațiile sociale cu privire la viața sau sănătatea persoanei, fie concepții asemănătoare. O astfel de concepție este promovată și în Codul penal al Republicii Moldova.

De exemplu, în Codul penal al Republicii Austria [19], § 78 „Determinarea sau înlesnirea sinuciderii" face parte din Titlul I „Fapte penale contra integrităţii corporale şi vieţii". În Codul penal al Republicii Cehe [20], secţiunea 144 „Complicitatea la sinucidere" este inclusă în Diviziunea 1 „Infracţiuni contra vieţii" din Capitolul I „Infracţiuni contra vieţii şi sănătăţii". În Codul penal al Republicii Croaţia [21], art. 114 „Deter-

[5] Omuciderea, spre deosebire de omor, poate fi comisă nu doar cu intenție, ci și din imprudență. Mai multe în această privință a se vedea în: BERDILO, R. Răspunderea penală pentru omorul săvârșit în stare de afect / Teză de doctorat în drept. Chișinău, 2021, p. 62-64. 341 p.

minarea sau înlesnirea sinuciderii” face parte din Capitolul X „Infracţiuni împotriva vieţii şi a corpului”. În Codul penal al Regatului Danemarcei [22], art. 240 (în care este incriminată determinarea sau înlesnirea sinuciderii) este amplasat în Capitolul 25 „Infracţiuni împotriva vieţii şi a integrităţii corporale”. În Codul penal al Republicii Italia [23], art. 580 „Instigarea sau ajutorul la sinucidere” face parte din Partea I „Despre delicte împotriva vieţii şi integrităţii individuale” al Titlului XII „Despre delicte împotriva persoanei”. În Codul penal al Republicii Slovenia [24], art. 120 „Determinarea şi înlesnirea sinuciderii” este încorporat în Capitolul XV „Infracţiuni contra vieţii şi integrităţii corporale”. Nu în ultimul rând, în Codul penal al Ungariei [25], secţiunea 163 „Determinarea şi înlesnirea sinuciderii” este integrată în Capitolul XV „Infracţiuni împotriva vieţii, integrităţii corporale şi sănătăţii”.

Doar în Codul penal al Republicii Franceze [26] există un compartiment întreg dedicat infracțiunilor care presupun contribuirea la sinuciderea unei alte persoane. Ne referim la Secțiunea 6 „Despre provocarea sinuciderii” (art. 223-13 – 223-15-1) din Capitolul III „Despre punerea în pericol a persoanei” al Titlului II „Despre infracţiuni contra persoanei”.

În alt context, este necesar să vorbim despre conținutul normei în care este incriminată determinarea sau înlesnirea sinuciderii.

Astfel, doar în Codul penal al Regatului Spaniei, în aceeași normă este incriminată atât determinarea sau înlesnirea sinuciderii, cât și eutanasia. Alineatele 1-3 din acest articol se referă la determinarea sau înlesnirea sinuciderii, în timp ce alin. 4 art. 143 din Codul penal al Regatului Spaniei prevede răspunderea pentru eutanasie: „Persoana care cauzează sau cooperează cu acţiuni necesare şi directe la decesul altei persoane, la cererea expresă a acesteia din urmă, formulată în mod serios şi expres, în cazul în care victima suferă de o boală gravă care ar conduce în mod inevitabil la decesul său sau care produce suferinţe grave şi imposibil de suportat, va fi pedepsită cu o pedeapsă mai mică cu un grad sau două decât cele menţionate la punctele 2 şi 3 ale acestui articol”. [8] Amintim că, în legea penală spaniolă, determinarea sau înlesnirea sinuciderii este considerată o formă a omuciderii. Ținând cont de acest aspect, abordarea din art.143 din Codul penal al Regatului Spaniei nu este în disonanță cu concepția pusă la baza Titlului I „Omuciderea şi formele acesteia” din legea penală spaniolă.

În cele mai multe dintre statele membre ale Uniunii Europene, în norma cu privire la determinarea sau înlesnirea sinuciderii nu sunt incriminate alte fapte. Mai mult, în legile penale ale acestor state nu există norme în care sintagma „determinarea sau înlesnirea sinuciderii” s-ar folosi cu referire la anumite cazuri particulare, circumstanțiale. Din această listă de state fac parte: Grecia; Regatul Danemarcei; Regatul Ţărilor de Jos (Olanda); Republica Cehă; Republica Cipriotă; Republica Croaţia; Republica Federală Germania; Republica Italia; Republica Letonia; Republica Malta; Republica Slovacă; Republica Slovenia; România; Ungaria.

În alte state membre ale Uniunii Europene, pe lângă o normă distinctă cu privire la determinarea sau înlesnirea sinuciderii, există norme care se referă la determinarea sau înlesnirea sinuciderii în cazuri particulare.

Astfel, în Codul penal al Republicii Austria, § 78 „Determinarea sau înlesnirea sinuciderii” prevede: „Fapta de a determina sau înlesni sinuciderea unei persoane se pedepseşte cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani”. [19] În afară de aceasta, sinuciderea sau tentativa de sinucidere, privită ca urmare prejudiciabilă, este specificată în următoarele norme din legea penală austriacă: alin. (2) § 106 „Constrângerea gravă”; alin. (3) § 107a „Urmărirea insistentă”; alin. (2) § 107c „Hărţuirea în formă continuată prin intermediul mijloacelor de telecomunicaţie sau a unui sistem informatic”; alin.(3) § 145 „Şantajul calificat”.

În Codul penal al Republicii Bulgaria, art. 127 prevede: „(1) Persoana care, în orice mod, ajută sau determină pe altul la sinucidere, iar aceasta se produce sau se produce doar tentativa de sinucidere, se pedepseşte cu închisoare de până la trei ani. (2) În cazul aceleiaşi infracţiuni, comise împotriva unui minor sau împotriva unei persoane despre care vinovatul cunoaşte că nu este în măsură să-şi conducă acţiunile ori nu înţelege esenţa sau semnificaţia faptei, pedeapsa este închisoare de la trei la zece ani. (3) Cel care, acţionând cu cruzime sau umilind sistematic demnitatea unei persoane care are o dependenţă materială sau de altă natură faţă de acesta, îl aduce la sinucidere sau la tentativa de a se sinucide, se pedepseşte cu închisoare de la doi la opt ani. (4) Dacă fapta prevăzută la alineatul precedent este săvârşită din culpă, pedeapsa este închisoarea

de până la 3 ani". [12] De asemenea, comportă relevanță următoarele prevederi din legea penală bulgară: „Pentru desfrânare pedeapsa este închisoarea de la cinci la douăzeci de ani [...] dacă a urmat o tentativă de sinucidere" [12] (pct. 2 alin. (5) art. 149); „Violul se pedepseşte cu închisoarea de la trei la cincisprezece ani [...] dacă a fost urmat de o tentativă de sinucidere" [12] (alin. (3) art. 152); „Violul se pedepseşte cu închisoarea de la zece la douăzeci de ani [...] dacă a urmat sinuciderea" [12] (pct. 3 alin. (4) art. 152).

În Codul penal al Republicii Portugheze, în art. 135 „Determinarea sau înlesnirea sinuciderii se stabileşte: „1. Cel care determină pe cineva la sinucidere sau îi acordă ajutor în acest scop, se pedepseşte cu închisoarea de până la trei ani, dacă a existat tentativă de suicid sau dacă actul suicidal s-a consumat. 2. Dacă persoana în cauza are vârstă sub 16 ani sau dacă, din orice motiv, are capacitatea de evaluare şi de decizie sensibil diminuată, făptuitorul este pedepsit cu închisoarea de la unu la cinci ani". [27] Totodată, conform alin. 2 art. 155 „Agravarea" din acest cod, „se aplică [pedepsele prevăzute în alineatul 1 din acest asrticol] dacă, urmare a ameninţării, constrângerii, persecuţiei sau căsătoriei forţate, victima se sinucide sau încearcă să se sinucidă" [27]. La lit.d) alin.2 art.158 „Sechestrarea" din Codul penal al Republicii Portugheze se prevede: „Făptuitorul este pedepsit cu închisoarea de la doi la zece ani dacă privarea de libertate [...] are ca rezultat sinuciderea sau vătămarea corporală gravă a victimei" [27]. La lit. e) alin. 4 art. 160 „Traficul de persoane" din acest cod se stabileşte: „Pedepsele prevăzute la alineatele anterioare sunt sporite cu o treime, în limita minimă şi maximă, dacă conduita menţionată la acestea [...] are ca rezultat sinuciderea victimei" [27]. Potrivit alin. 5 art. 177 „Agravarea" din Codul penal al Republicii Portugheze, „pedepsele [pentru constrângerea sexuală, viol, abuzul sexual al persoanei incapabile de a opune rezistenţă, abuzul sexual al persoanei internate, frauda sexuală, procrearea artificială neconsimţită, abuzul sexual al copiilor, abuzul sexual al minorilor aflaţi în întreţinere, actul sexual cu adolescenţi și recurgerea la prostituţia minorilor] sunt sporite cu jumătate în limita minimă şi cea maximă dacă din comportamentele descrise acolo rezultă [...] sinuciderea [...] victimei" [27]. În sfârșit, alin. 2 art. 244 din acest cod prevede: „Dacă din fapta de tortură şi alte tratamente crude, degradante sau inumane grave sau din fapta de tortură şi alte tratamente crude, degradante sau inumane rezultă sinuciderea [...] victimei, autorul este pedepsit cu închisoarea de la opt la şaisprezece ani" [27].

În altă ordine de idei, în legile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, determinarea la sinucidere și înlesnirea sinuciderii reprezintă, de cele mai dese ori, modalități normative ale aceleiași infracțiuni. Numai în Codul penal al Regatului Spaniei, determinarea la sinucidere și înlesnirea sinuciderii sunt privite ca infracțiuni distincte prevăzute în alineatele aceluiași articol. Astfel, art.143 din acest cod prevede, *inter alia*: „1. Persoana care o îndeamnă pe alta la suicid va fi pedepsită cu pedeapsa cu închisoare de la patru la opt ani. 2. Se va aplica pedeapsa cu închisoare de la doi la cinci ani persoanei care cooperează prin acţiuni necesare la sinuciderea altei persoane. [...]" [8].

În Codul penal al Regatului Danemarcei este incriminată înlesnirea sinuciderii, nu și determinarea la sinucidere. Astfel, art.240 din acest cod prevede: „Persoana care ajută o altă persoană să se sinucidă se pedepseşte cu amendă sau cu închisoare de până la 3 ani" [22].

În Codul penal al Republicii Franceze este incriminată determinarea la sinucidere, nu și înlesnirea sinuciderii. La concret, în art.223-13 din acest cod se stabilește: „Provocarea sinuciderii unei persoane se pedepseşte cu 3 ani închisoare şi cu amenda de 45.000 euro dacă provocarea a fost urmată de sinucidere sau de o tentativă de sinucidere. Pedepsele sunt de 5 ani închisoare şi amenda de 75.000 euro dacă victima infracţiunii definită în paragraful precedent este un minor de 15 ani. Persoanele fizice sau juridice vinovate de delictul prevăzut în prezenta secţiune sunt de asemenea pasibile de următoarea pedeapsă complementară: interzicerea activităţii de formator de formare profesională continuă în sensul articolului L. 6313-1 din Codul muncii pentru o durată de 5 ani" [26].

În Codul penal al Regatului Ţărilor de Jos (Olanda) este evidențiată asistarea sinuciderii alături de înlesnirea sinuciderii. În acest plan, secţiunea 294 din legea penală olandeză prevede: „1. Persoana care, în mod intenţionat, determină o altă persoană să se sinucidă, dacă urmează sinuciderea, se pedepseşte cu închisoare de până la trei ani sau cu o amendă din cea de-a patra categorie. 2. Persoana care, în mod intenţionat, *asistă suicidul unei persoane sau îi asigură mijloace în acest scop* (evid. ns.), dacă urmează sinuciderea, se pedepseşte cu închisoarea de până la trei ani sau cu o amendă din cea de-a patra categorie. [...]" [16].

În Codul penal al Republicii Lituania este incriminată doar asistarea sinuciderii unei persoane grav bolnave, nu și înlesnirea sinuciderii propriu-zisă. Astfel, în art. 134 „Asistarea la sinucidere” din acest cod se stabilește: „Persoana care, la cererea persoanei bolnave în stadiu terminal, o asistă pe aceasta la sinucidere este pedepsită cu privarea de dreptul de a fi angajată într-o anumită funcţie sau de a se angaja într-un anumit tip de activităţi sau cu muncă în folosul comunităţii sau cu arest sau închisoare pe o perioadă de până la patru ani” [18].

În legea penală germană și în cea letonă, înlesnirea sinuciderii este asimilată cu determinarea la sinucidere. La concret, alin. (1) § 217 din Codul penal al Republicii Federale Germania prevede: „Persoana care cu intenţia de a determina sinuciderea unei alte persoane acordă, procură sau facilitează acesteia mijloacele necesare în acest sens se pedepseşte cu închisoarea de până la 3 ani sau cu amendă” [14]. În Codul penal al Republicii Letonia, în alin. (1) al secţiunii 124 se stabilește: „Înlesnirea sinuciderii sau a tentativei de sinucidere a altei persoane, prin supunerea acesteia la tratamente extrem de crude sau prin înjosirea sistematică a demnităţii acesteia, în cazul în care această persoană nu a fost în dependenţă financiară sau de altă natură faţă de autorul infracţiunii, este sancţionată cu o pedeapsă privativă de libertate pentru o perioadă de cel mult trei ani sau pedeapsa privativă de libertate temporară sau munca în folosul comunităţii” [10].

În legea penală franceză și în cea portugheză, este incriminată nu doar determinarea sau înlesnirea sinuciderii, ci și justificarea publică a acesteia. Astfel, art. 223-14 din Codul penal al Republicii Franceze prevede: „Propaganda sau publicitatea, în orice mod, în favoarea produselor, obiectelor sau metodelor preconizate ca mijloace de sinucidere se pedepseşte cu 3 ani închisoare şi cu amenda de 45.000 euro” [26]. În Codul penal al Republicii Portugheze, în art.139 se stabilește: „Cel care, prin orice mijloace, promovează sau face cunoscut un produs, obiect sau metodă preconizată ca mijloc de a cauza moartea, adecvat provocării sinuciderii, se pedepseşte cu închisoarea de până la doi ani sau cu amendă de până la 240 de zile” [27]. Precizăm că o normă similară există în legea penală autohtonă. În acest sens, art. $150^1$ CP RM prevede: „Justificarea publică a sinuciderii, adică distribuirea sau punerea în alt mod la dispoziţia publicului a unui mesaj privind recunoaşterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susţinută, se pedepseşte cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de până la 4 ani”.

În altă ordine de idei, în legile penale ale unor state membre ale Uniunii Europene, atestăm sintagme de genul: „complicitatea la sinucidere” [20] (secțiunea 144 din Codul penal al Republicii Cehe); „complicitate la sinuciderea altei persoane” [9] (art. 218 din Codul penal al Republicii Cipriote); „participaţia la sinucidere” [15] (art. 301 din Codul penal al Greciei). Din aceste sintagme ar reieși că sinuciderea este o infracțiune, ceea ce nu corespunde realității. În art. 150 CP RM nu se recurge la sintagme din categoria celor sus-menționate. La baza acestui articol este pusă ideea, potrivit căreia „în cazul determinării la sinucidere, nu ne găsim în faţa unei participaţii la sinucidere, deoarece participaţia presupune existenţa unei infracţiuni la care ea se ataşează; sinuciderea nu este incriminată de legea penală, deci nu există nici participaţie la ea” [7, p. 343]. *Mutatis mutandis*, nici în cazul înlesnirii sinucidere nu ne găsim în faţa unei participaţii la sinucidere.

Din considerente similare nu considerăm reușită nici utilizarea formulării „tentativa de sinucidere” în: § 3 art. 190a, § 3 art. 207 și § 3 art. 352 din Codul penal al Republicii Polone; secțiunea 144 din Codul penal al Republicii Cehe; art.114 din Codul penal al Republicii Croaţia; art.301 din Codul penal al Greciei; art. 580 din Codul penal al Republicii Italia; secțiunea 124 din Codul penal al Republicii Letonia; § 154 din Codul penal al Republicii Slovace; art. 120 din Codul penal al Republicii Slovenia; secțiunea 163 din Codul penal al Ungariei. În contrast, în art. 150 CP RM se utilizează formularea „încercarea de sinucidere”, prin aceasta sugerându-se că sinuciderea nu este o infracțiune.

În alt registru, legile penale ale unor state membre ale Uniunii Europene conțin prevederi care, cel puțin în aparență, permit delimitarea precisă a omorului de determinarea sau înlesnirea sinuciderii.

De exemplu, în teza a 2-a din art. 580 din Codul penal al Republicii Italia se menționează: „Pedepsele sunt majorate dacă persoana instigată, incitată sau ajutată se găseşte într-una din condiţiile indicate la pct. 1 şi 2 ale articolului precedent. *Totuşi, dacă persoana menţionată este minoră în vârstă de 14 ani sau lipsită*

*de discernământ, se aplică dispoziţiile referitoare la omor* (evid. ns.)" [23]. Într-un mod asemănător, alin. (3) art. 120 din Codul penal al Republicii Slovenia prevede: „În cazul infracţiunii prevăzute la alineatul 1 din prezentul articol săvârşite împotriva unui minor care nu a împlinit vârsta de paisprezece ani sau împotriva unei persoane care nu a fost capabilă să înţeleagă semnificaţia faptei sale sau să-şi controleze comportamentul, se sancţionează conform pedepsei prevăzute pentru infracţiunea de omor" [24]. De asemenea, în alin. (5) art. 160 din Codul penal al Ungariei se stabilește: „Fapta persoanei care convinge o altă persoană să se sinucidă se pedepseşte în conformitate cu alineatul (1)[6], dacă persoana în cauză are o vârstă mai mică de paisprezece ani sau nu este în măsură să-şi exprime voinţa şi dacă sinuciderea a avut loc" [25].

În legile penale ale altor state membre ale Uniunii Europene, în cazul determinării sau înlesnirii sinuciderii unui minor incapabil să înțeleagă semnificația faptelor sale sau a unei persoane căreia îi lipsește discernământul, nu se aplică răspunderea pentru omor. Cu toate acestea, determinarea sau înlesnirea sinuciderii unor astfel de persoane atrage un tratament sancționator mai sever în comparație cu determinarea sau înlesnirea sinuciderii altor persoane.

Astfel, alin. (3) al secțiunii 144 din Codul penal al Republicii Cehe prevede: „Făptuitorul va fi condamnat la pedeapsa cu închisoarea de la cinci la doisprezece ani dacă a comis fapta prevăzută de sub-secţiunea (1) asupra unui minor care nu a împlinit cincisprezece ani sau a unei persoane care suferă de o tulburare psihică" [20]. În alin. (2) art. 114 din Codul penal al Republicii Croaţia se stabilește: „Persoana care comite fapta de la alineatul 1 împotriva unui copil care a împlinit paisprezece ani sau împotriva unei persoane a cărei capacitate de înţelegere a actelor sale este extrem de redusă se va pedepsi cu o pedeapsă de la un an până la opt ani" [21]. Alin. (3) art. 191 din Codul penal al României prevede: „Determinarea sau înlesnirea sinuciderii, săvârşită faţă de un minor care nu a împlinit vârsta de 13 ani sau faţă de o persoană care nu a putut să-şi dea seama de consecinţele acţiunilor sau inacţiunilor sale ori nu putea să le controleze, dacă sinuciderea a avut loc, se pedepseşte cu închisoarea de la 10 la 20 de ani şi interzicerea exercitării unor drepturi" [13]. În fine, în alin. (2) art. 127 din Codul penal al Republicii Bulgaria se stabilește: „În cazul aceleiaşi infracţiuni (se are în vedere determinarea la sinucidere – *n.a.*), comise împotriva unui minor sau împotriva unei persoane despre care vinovatul cunoaşte că nu este în măsură să-şi conducă acţiunile ori nu înţelege esenţa sau semnificaţia faptei, pedeapsa este închisoare de la trei la zece ani" [12].

O prevedere similară în anumite privințe conține art. 150 CP RM. La concret, conform lit. a) alin. (3) al acestui articol, „acţiunile prevăzute la alin.(1), săvârşite asupra [...] unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani [...] se pedepsesc cu închisoare de la 9 la 12 ani".

Totodată, S. Brînza propune aplicarea art. 145 CP RM „în cazul în care victima are o vârstă fragedă şi nu poate înţelege ce este îndemnată să săvârşească, precum şi în cazul în care victima nu poate să-şi dea seama de fapta sa, deoarece este iresponsabilă. Este inadmisibil a considera fapta ca o determinare la sinucidere, atunci când ea apare ca un omor săvârşit cu concursul nemijlocit al victimei. În asemenea cazuri, nu poate fi vorba de luarea de către victimă a unei hotărâri de a se sinucide, ea acţionând în mod mecanic, ca un simplu instrument în mâna făptuitorului, dirijat de voinţa acestuia" [28]. Așadar, lit. a) alin. (3) art. 150 CP RM poate fi aplicată doar în cazul în care victima în vârstă de până la 14 ani poate înţelege care faptă este îndemnată sau ajutată să săvârşească.

Considerăm că legea penală autohtonă nu asigură delimitarea precisă a omorului de determinarea sau înlesnirea sinuciderii. Această lipsă de claritate este generatoare de erori de calificare. Inspirându-ne din teza a 2-a din art. 580 din Codul penal al Republicii Italia, din alin. (3) art. 120 din Codul penal al Republicii Slovenia și din alin. (5) art. 160 din Codul penal al Ungariei, recomandăm modificarea dispoziției de la lit. a) alin. (3) art. 150 CP RM din „unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani" în „unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani, dacă fapta nu constituie omor". O astfel de dispoziție va sugera că art. 145 CP RM este aplicabil în cazul în care victima, a cărei sinucidere făptuitorul o determină sau o înlesnește, nu poate înţelege ce este îndemnată sau ajutată să săvârşească. Totodată, propunem ca art. 150 CP RM să fie completat cu alin. (5) care ar avea următoarea dispoziție: „În cazul determinării sau

[6] Acest alineat prevede: „Fapta persoanei care ucide o altă fiinţă umană constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la cinci la cincisprezece ani".

înlesnirii intenţionate a sinuciderii, săvârşite împotriva unei persoane care nu putea să-şi dea seama de acţiunile ori inacţiunile sale sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice, se aplică art. 145 din prezentul cod”. Se poate observa că am utilizat în această dispoziție proiectată anumite formulări din art. 23 CP RM („Iresponsabilitatea”). Nu putem utiliza sintagma „săvârșite împotriva unei persoane iresponsabile”, întrucât art. 23 CP RM se referă la făptuitor, nu la victimă.

În vederea eficientizării apărării ordinii de drept împotriva determinării sau înlesnirii sinuciderii, considerăm că legiuitorul autohton ar trebui să ia în considerare, de asemenea, următoarele prevederi: „Când fapta prevăzută în alin.(1) s-a săvârşit [...] faţă de o persoană cu discernământ diminuat, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 10 ani” [13] (alin. (2) art. 191 din Codul penal al României); „Persoana care săvârşeşte infracţiunea prevăzută la alineatul precedent [...] împotriva unei persoane a cărei capacitate de a înţelege semnificaţia faptei sale sau de a-şi controla comportamentul a fost diminuată substanţial, se sancţionează cu pedeapsa închisorii de la unu la zece ani” [24] (alin. (2) art. 120 din Codul penal al Republicii Slovenia); „Dacă persoana în cauza [...] are capacitatea de evaluare şi de decizie sensibil diminuată, făptuitorul este pedepsit cu închisoarea de la unu la cinci ani” [27] (alin. 2 art. 135 din Codul penal al Republicii Portugheze).

Inspirându-ne din aceste prevederi, recomandăm completarea alin. (2) art. 150 CP RM cu litera a[1]) care ar avea următoarea dispoziție: „asupra unei persoane care, ca urmare a unei tulburări psihice, nu-şi putea da seama pe deplin de caracterul faptei sale sau nu o putea dirija pe deplin”. Se poate observa că am utilizat în această dispoziție proiectată anumite formulări din art. 23[1] CP RM („Responsabilitatea redusă”). Nu putem utiliza sintagma „săvârșite împotriva unei persoane cu responsabilitate redusă”, întrucât art. 23[1] CP RM se referă la făptuitor, nu la victimă.

**Concluzii**

Norme de genul art. 150 CP RM există nu în toate statele membre ale Uniunii Europene. În legile penale ale altor state membre ale Uniunii Europene, lipsește o normă în care sintagma „determinarea sau înlesnirea sinuciderii” s-ar folosi cu titlu de *nomen juris*. În astfel de legi penale, sintagma în cauză este menționată doar în anumite cazuri particulare, circumstanțiale.

Totuși, în cele mai multe dintre statele membre ale Uniunii Europene, există o normă distinctă în care este incriminată determinarea sau înlesnirea sinuciderii. În legile penale ale unora dintre aceste state, norma cu privire la determinarea sau înlesnirea sinuciderii este inclusă în compartimentul dedicat omorului/omuciderii. În legile penale ale altor state membre ale Uniunii Europene, norma cu privire la determinarea sau înlesnirea sinuciderii este încorporată în compartimentul consacrat infracțiunilor contra vieții persoanei. În alte cazuri, în legile penale ale altor state membre ale Uniunii Europene este promovată fie concepția conform căreia obiectul juridic generic al infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii îl reprezintă relațiile sociale cu privire la viața sau sănătatea persoanei, fie concepții asemănătoare. O astfel de concepție este promovată și în Codul penal al Republicii Moldova.

Doar în Codul penal al Regatului Spaniei, în aceeași normă este incriminată atât determinarea sau înlesnirea sinuciderii, cât și eutanasia. În Codul penal al Regatului Danemarcei este incriminată înlesnirea sinuciderii, nu și determinarea la sinucidere. În Codul penal al Republicii Franceze este incriminată determinarea la sinucidere, nu și înlesnirea sinuciderii. În Codul penal al Regatului Ţărilor de Jos (Olanda) este evidențiată asistarea sinuciderii alături de înlesnirea sinuciderii. În Codul penal al Republicii Lituania este incriminată doar asistarea sinuciderii unei persoane grav bolnave, nu și înlesnirea sinuciderii propriu-zisă. În legea penală germană și în cea letonă, înlesnirea sinuciderii este asimilată cu determinarea la sinucidere. În legea penală franceză și în cea portugheză, este incriminată nu doar determinarea sau înlesnirea sinuciderii, ci și justificarea publică a acesteia. O normă similară – art. 150[1] CP RM – există în legea penală autohtonă.

În legile penale ale unor state membre ale Uniunii Europene, atestăm sintagme de genul: „complicitatea la sinucidere”; „participaţia la sinucidere”; „tentativa de sinucidere” etc. Aceste sintagme nu reflectă realitatea la justa valoare, deoarece sinuciderea nu este o infracțiune.

Luând în considerare experiența legislativă pozitivă a unor state membre ale Uniunii Europene, con-

siderăm oportună amendarea art. 150 CP RM, pentru a se asigura: delimitarea precisă a omorului de determinarea sau înlesnirea sinuciderii; agravarea răspunderii în ipoteza în care determinarea sau înlesnirea sinuciderii este săvârșită asupra unei persoane care, ca urmare a unei tulburări psihice, nu-şi putea da seama pe deplin de caracterul faptei sale sau nu o putea dirija pe deplin.

**Referințe:**

1. Codul penal al Regatului Belgiei. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html
2. Codul penal al Republicii Finlanda. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html
3. Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html
4. Codul penal al Regatului Suediei. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Suedia-RO.html
5. Codul penal al Republicii Estonia. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Estonia-RO.html
6. Codul penal al Republicii Polone. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html
7. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p. ISBN 978-9975-53-469-7.
8. 8. Codul penal al Regatului Spaniei. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html
9. Codul penal al Republicii Cipriote. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cipru-RO.html
10. Codul penal al Republicii Letonia. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html
11. Codul penal al Republicii Malta. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html
12. Codul penal al Republicii Bulgaria. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html
13. Codul penal al României. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html
14. Codul penal al Republicii Federale Germania. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html
15. Codul penal al Greciei. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html
16. Codul penal al Regatului Ţărilor de Jos (Olanda). [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Olanda-RO.html
17. Codul penal al Republicii Slovace. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html
18. Codul penal al Republicii Lituania. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html
19. Codul penal al Republicii Austria. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html
20. Codul penal al Republicii Cehe. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html
21. Codul penal al Republicii Croaţia. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html
22. Codul penal al Regatului Danemarcei. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html

23. Codul penal al Republicii Italia. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html
24. Codul penal al Republicii Slovenia. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html
25. Codul penal al Ungariei. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Ungaria-RO.html
26. Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html
27. Codul penal al Republicii Portugheze. [Accesat la 10.12.2022] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html
28. BRÎNZA, S. Determinarea la sinucidere în reglementarea Codului penal al Republicii Moldova. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XIV Междунар. научн. конф., 26-27 июня 2016 г., Переяслав-Хмельницкий // Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2016, Вып.6, ч.2, p.102-109. ISSN 2524-0986.

**Date despre autori:**
***Vitalie STATI***, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.
**E-mail**: vitalie.stati@usm.md
**ORCID**: 0000-0003-1371-4961
***Anatolie COLȚENIUC***, doctorand, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.
**E-mail**: anatol.colteniuc@gmail.com
**ORCID**: 0000-0003-1688-4659

*Prezentat la 12.12.2022*